

VEDLEGG TIL SENTRUMSPLANEN

Dato 11.05.06

KULTURMINNER I SENTRUMSOMRÅDET

INNLEDNING TIL BEVARINGSLISTE

INNLEDNING TIL BEVARINGSLISTEN

Kulturminneregistreringen er et faglig grunnlag

Det er nødvendig å ha en grundig registrering av kulturminner og verneverdier som bakgrunn for planarbeid og byggesaksbehandling.

Denne kulturminneregistreringen er et faglig grunnlagsmateriale for sentrumsplanen. Den ligger til grunn for forslagene om bygningsvern og avgrensning av verneområder. Selv etter at sentrumsplanen er vedtatt vil kulturminneregistreringen / bevaringslisten ha en egenverdi. Den gir opplysninger om hus og anlegg, og sier noe om hva som ligger bak vurderingene av bygningenes historiske verdi.

Kulturminneregistreringen bør med jevne mellomrom oppdateres.

”Hus i Sentrum” – kulturminneregistrering 1993

I 1993 ble det for første gang utført en systematisk kulturminneregistrering for hele sentrumsområdet. Den ble kalt "Hus i sentrum", og besto av kulturminnekart og et hefte med historikk og bevaringsliste. Den har vært brukt som veiledende bevaringsliste i plan- og byggesaker, men har ikke hatt status som vedtatt plan. Også den gangen var registreringen utført av Jo. Sellæg.

Kommunen har planer om å trykke opp igjen den historiske delen av ”Hus i sentrum” i forbindelse med sluttbehandlingen av sentrumsplanen.

Oppdatert kulturminneregistrering er foretatt i 2003

I forbindelse med Sentrumsplanen er det gjort en oppdatering av registreringen fra 1993. Registreringen er gjort etter faglig anerkjente metoder, og i samsvar med de verneklasser og vernekriterier antikvariske myndigheter anbefaler. Registreringen i marken er utført vinteren og våren 2003 og omfatter bygninger og andre tekniske kulturminner reist før 1940. (Med noen få yngre unntak).

Registreringen har hatt til hensikt å innhente informasjon som er nødvendig for å kunne foreta en fornuftig og representativ utvelgelse av kulturminner til en kommunal bevaringsliste, og som bakgrunn for utarbeiding av verneforslag i sentrumsplanen. Registreringen omfatter bare bygningenes eksteriør. Bygninger og anlegg er på grunnlag av visse kriterier gitt ulik vernestatus (A B og C). Disse verneklassene er brukt i sentrumsplanens bestemmelser.

Registreringen er diskutert med Buskerud fylkeskommune, kulturavdelingen. Det er samstemmighet mellom fylkeskommunens og kommunens og syn på kriterier for vern og de konkrete vernekategorier som er satt på de enkelte objekter.

Registreringen er utført av rådgiver i bygningsvern Jo. Sellæg på oppdrag fra Drammen kommune.

Listen er vedlagt

Registreringen er også tegnet inn på kart. Dette er eget vedlegg

Det følgende er Jo Sellægs forklaringer til bevaringslisten.

Drammen kommune – Byplan

27.10.04

1.1 RAMMER FOR REGISTRERINGEN

Kulturminneregistreringen dekker et sentrumsområde på begge sider av elva. På Bragernes går registreringen vestover til Strømsgata og tar med seg eiendommene langs Øvre Storgate opp til nr. 70. Mot nord følger den i hovedtrekk åskanten til Wintherbakken. Videre østover går grensen langs Sommerfrydveien og Bergstien opp til nr. 66. Derfra skjærer den ned til Syrinveien og Prins Oscars gate for så å følge Engene. Mot øst er området avgrenset av motorveien.

På Strømsø er registrert et område fra Rundtom med Holmestrandsvæien 1-13 og vestover til Sundhauggata og Vestfoldbanen. Registreringen omfatter hele Strømsø samt industriområdene på Bangeløkka.

Registreringen har hatt til hensikt å innhente informasjon som er nødvendig for å kunne foreta en fornuftig og representativ utvelgelse av kulturminner til en kommunal bevaringsliste.

Registreringen i marken er utført vinteren og våren 2003 og omfatter bygninger og andre tekniske kulturminner reist før 1940.

Registreringen omfatter bare eksteriør. Opplysninger om bebyggelsen og tidligere bruk bygger på en vurdering av hvert enkelt hus. Enkelte eiere og brukere har bidratt med opplysninger. I tillegg er innhentet historiske opplysninger fra registrators og kommunens arkiv. Arbeidet har vært utført innenfor knappe rammer, og det har dessverre ikke vært anledning til å kontakte hver eier eller foreta større arkivundersøkelser for å fremskaffe ytterligere historisk bakgrunnsmateriale om hvert objekt.

Ved navnsetting av gater og steder er benyttet kommunens offisielle navneform. Ved bruk av eldre navn er brukt tradisjonell form.

Registreringen er utført av rådgiver i bygningsvern Jo. Sellæg.

1.2 REGISTRERINGENS INNHOLD

I registreringen er hvert hus *identifisert* ved gate og husnummer, bygningsnummer og bydel.

Registreringen har *kartlagt følgende faktiske forhold* knyttet til et hus eller annen type kulturminne (objekt): Opprinnelig funksjon, eksisterende vern, stil og alder/byggeår.

Registreringen har *vurdert* objektets verdi i forhold til forskjellige vernekriterier, og har kommet fram til en samlet vurdering av verneverdi. På bakgrunn av verneverdi er objektet tildelt vernestatus.

Registreringen omfatter også historiske informasjon om bygnings- eller eiendomsbetegnelse, arkitekt, byggmester, byggherre m.v. der denne informasjonen har vært tilgjengelig.

De forskjellige koder og kriterier er nærmere omtalt i det følgende.

1.21 Bygningsnummer

Bygningsnummer er lagt til grunn ved identifikasjon av objektene. Enkelte objekter er ikke tildelt bygningsnummer i kartverket og er derfor merket "uten nr."

I størst mulig utstrekning er objekter som er identifisert ved *ett* bygningsnummer også vurdert som *ett* objekt. Dette betyr at en rekke uthus og sidebygninger som tidligere var vurdert som separate objekter nå er vurdert i samme rubrikk som hovedhuset. Dette er hovedårsaken til at antall bevaringsobjekter er redusert i forhold til tidligere registrering.

I enkelte tilfeller har det vært behov for å gi enkeltbygninger som er slått sammen under felles bygningsnummer ulik vurdering. Derfor vil flere objekter fremstå under samme bygningsnummer. Enkeltojektene har fått et undernummer (1, 2 og event. 3) og det fremgår av kommentarrubrikken hvilken del det dreier seg om.

1.22 Eksisterende vern

I registreringsskjema er oppgitt tidligere vernestatus. Ved tidligere kulturminneregistreringer er objektene inndelt etter andre kriterier enn de som er benyttet i inneværende registrering. For sentrumsplanen ble det i 1993 brukt følgende kriterier:

- for enkeltbygninger:

- F Fredet kulturminne.
- B Bevaringsverdig kulturminne.
- U Objektet bør undersøkes nærmere.

- for objekter i bevaringsområder:

- S Område regulert til spesialområde, bevaring.
- T Område foreslått regulert til spesialområde, bevaring.

1.23 Stil

Bygninger er stilmessig plassert ut fra stilhistoriske trekk som fremgår av fasadene. Dette innebærer at et hus kan være eldre enn det bestående stiluttrykk. Ved stilblanding er den mest fremtredende stilperioden oppført. Ved totalombygging eller når huset ikke har entydig stil er stilen oppført med "U". Hus som er kopier av gamle hus, ofte som tilpasning til eldre bebyggelse, er merket "T". De såkalte "Drammenshusene" (trehus inntil 5 meters gesimshøyde og i en sveitserstil som har klare røtter i senempiren) er skilt ut fra sveitserstilgruppen – "Sd".

<i>Stil:</i>	<i>Periode (ca.):</i>
R Rokokko og barokk	1680-1790
L Louis seize	1780-1820
E Empire	1805-1840
B Biedermeier (Senempire)	1830-1865
S Sveitserstil	1850-1930
Sd Drammenshus	1866-1880
H Historisme	1850-1920
D Dragestil	1890-1915
A Art nouveau/rendyrket jugend	1900-1910
J Jugend-inspirert, "byggmesterjugend"	1905-1925
N Romantisk rokokko/barokk	1910-1920
K 1920-årsklassisisme	1920-1935
F Funksjonalisme, "funkis"	1930-1940
M Myk-funkis, etterkrigsfunkis	1945-
T Tilpasning, kopi av eldre stil	
U Ubestemmelig stil, ingen entydig stil	

1.24 Alder

Alder er gjengitt som en 3-sifret kode: 1. og 2. siffer angir århundre, og 3. siffer angir kvartil i det aktuelle århundre. Et hus fra 1788 vil f.eks. bli angitt som 174.

Hus som er fra 1700-tallet eller tidligere, og hvor det ikke foreligger kunnskap som kan datere huset mer nøyaktig, er oppført med alder "170". Denne gruppen kan m.a.o. romme enkelte 1600-talls bygg. For alle hus i denne gruppen vil det være ønskelig med nærmere undersøkelser i forbindelse med ombygging el. lign.

Hvis eksakt årstall foreligger, er dette anført under byggeår, vanligvis året for ferdigstillelse. To årstall med bindestrek angir byggeperioden. Årstall merket med stjerne (*) viser til året for byggesaksbehandling i kommunen og kan avvike fra byggeåret.

1.25 Kriterier for vern

Det kan være mange grunner til å bevare et kulturminne for ettertiden. Ved registrering er objektene vurdert i forhold til ni forskjellige vernekriterier:

Kunstnerisk eller arkitektonisk utførelse. Noen objekter fremheves ved spesiell arkitektonisk eller annen kunstnerisk kvalitet.

Identitet og/eller symbolverdi. Enkelte objekter vekker minner og representerer referanser for større grupper av mennesker, eller de markerer tilhørighet til et område. Som eksempler nevnes skoler og kirker.

Historisk og/eller pedagogisk betydning. Noen får hus og steder er knyttet til spesielle begivenheter eller personer, eller de har tjent formål av historisk karakter.

Miljøverdi eller strøksverdi. Begrepet benyttes når objekter har oppsluttende betydning, og setter andre kulturminner inn i en riktig sammenheng, f.eks. som del av anlegg eller som nabobygning til et kulturminne (sikringssone).

Representativitet. Noen hus er representative med hensyn til type, utførelse eller bruk, fra en tidsperiode eller på grunn av lokal egenart. Disse representerer vanligvis en hustype som har vært vanlig på stedet.

Autentisitet. Objekter som har opprinnelig eller tidligere karakter i behold er viktig å verne. Kriteriet kan være avgjørende for valg mellom objekter av samme type.

Sjelden. Et kulturminne kan være sjeldent når det gjelder type, utførelse eller bruk. Begrepet dekker to områder. Objekter som i dag er sjeldne, men som tidligere har vært utbredte og objekter som var sjeldne på det tidspunkt de ble oppført.

Tilstand. Den tekniske tilstanden gjør at noen objekter er mer egnet for vern enn andre tilvarende objekter.

Alder. Objektets alder har stor betydning for vurderingen av verneverdi. Objekter fra den sentrale sveitserstilperioden (ca. 1860-1910) er gitt *middels aldersverdi*. Eldre objekter er ført opp med *høy aldersverdi*. Hus som er eller kan være fra 1600-tallet er ført opp med *svært høy aldersverdi*.

Disse vurderingene gir et inntrykk av hva som er grunnene til at et objektet foreslås vernet. Totalinntrykket er sammenfattet i en **samlet faglig vurdering**. De ni kriteriene vektlegges forskjellig, slik at man ikke kan "summere" verdien av de enkelte kriterier for å beregne en samlet vurdering.

1.3 VERNESTATUS – KOMMUNAL BEVARINGSLISTE

Kulturminneregistreringen er lagt til grunn for forslag til kommunal bevaringsliste.

1.31 Verneklasser

På listen er kulturminnene prioritert i tre grupper etter verneverdi:

- F** **Fredet** etter Lov om kulturminner. Dette er viktige kulturminner i et *nasjonalt perspektiv*. Kulturminnene er fredet i henhold til Lov av 9. juni 1978 om kulturminner eller Lov av 3. august 1897 om kirke og kirkegårde.
- A** **Svært høy verneverdi.** Kulturminner / objekter som er viktige i et lokalt og et regionalt perspektiv. Gruppen omfatter de viktigste kulturminnene i kommunen, bygg og anlegg som er verneobjekter som dokumentere kommunens historiske identitet og utvikling.
- B** **Høy verneverdi.** Kulturminner som er viktige for lokal identitet og som har en egenverdi uavhengig av plassering og miljø.
- C** **Middels verneverdi.** Kulturminner som hver for seg ikke er spesielt interessante eller verdifulle, men som er viktige for å helheten i verneverdig miljø selv om de er ombygde. Gruppen omfatter også bygninger som er tilbakeført til opprinnelig eller tidligere utseende, men hvor fasaden er totalt fornyet. Enkelte monumentalbygg fra de første to tiår etter krigen er også tatt med her.

Klassene A og B tilsvarer omtrent nivået på "Bevaringsverdige kulturminne" i vernelisten for sentrum av 1993. Noen få av kulturminnene i 1993 har fått redusert eller helt mistet verneverdi på grunn av ombygging, brann eller riving.

I motsetning til "Kulturminner i sentrum" er miljøoppsluttende bebyggelse i større grad enn tidligere "innarbeidet" i verneklassene. Som eksempel vil et hus som er meget viktig for helheten rundt en hovedbygning eller i et gateløp kunne få verneklasse "B" selv om bygningen i seg selv ikke klassifiserer til dette. I slike tilfeller vil huset ha høy verdi i rubrikken for "miljø og strøksverdi".

Hus som med høy grad av sannsynligvis rommer en ombygd laftebygning fra 1600- eller 1700-tallet er automatisk satt i klasse "B". Dette gjelder også om bygningen senere er betydelig ombygd og mangler eldre fasadedetaljer.

1.32 Vernelisten i praksis

Listen vil kunne fungere som en rettesnor i kommunal saksbehandling, og vil være et signal til eiere og brukere om å ta hensyn til kulturverdiene som forvaltes. Den vil være et nyttig redskap for kommunale etater ved planlegging og arealdisponering. Eiere og brukere av kulturminnene vil lettere kunne ta hensyn til kulturverdiene i egen planlegging, og publikum generelt vil få større forståelse og derigjennom interesse for lokale kulturminner.

Bevaringslisten vil isolert sett ikke være juridisk bindende for en huseier, men vil være et klart signal om hva som betraktes som bevaringsverdig. Fra erfaringer med den forrige bevaringslisten for Drammen sentrum (1993) og tilsvarende i andre byer vet vi at bevaringslistene er retningsgivende for både offentlige og private tiltak, og har demmet opp for en rekke uheldige inngrep i bestående by- og gårdsmiljøer.

1.33 Fredning

En liten gruppe kulturminner står i en særstilling. Etter Lov om kulturminner av 9. juni 1978 og Lov om kirker og kirkegårde av 3. august 1897 kan spesielt verdifulle kulturminner fredes. Dette angår i første rekke kulturminner av nasjonal betydning. Buskerud fylkes kulturavdeling forvalter loven i Buskerud på vegne av Riksantikvaren. Den fører tilsyn med fredete bygninger og anlegg, gir veiledning og innstiller på eventuell økonomisk støtte.

I det aktuelle området er følgende kulturminner fredet:

- *Cappelens gate 9, Bragernes kirke og kirkegård,*
- *Gyldenløves plass 1, Lærumgården,*
- *Hans Kiærs gate 1, Tollboden (2 hus),*
- *Strømsø torg 6, Norges Bank,*
- *Tollbugata 42, Strømsø rådhus,*
- *Tollbugata 48, Børneasylet,*
- *Tollbugata 51E, Cappelengårdens sjøboder (2 hus),*
- *Tollbugata 54, Cappelengården (5 hus),*
- *Tollbugata 62, Bangegården og*
- *Tordenskiolds gate 58, Strømsø kirke og kirkegård.*

Riksantikvaren fører en restriktiv fredningspolitikk. Bare få nye objekter får plass på fredningslisten, og behandlingstiden for fredningssaker er lang. Etter en samlet vurdering bør fredning også kunne vurderes for:

- *Gyldenløves plass 1, sidefløy mot vest,*
- *Tollbugata 46, Scheitliegården (hele anlegget),*
- *Tollbugata 48, Børneasylets sidebygninger og*
- *Tollbugata 62, Bangegårdens drengestue.*

1.34 Undersøkelse av ombygde eldre bygninger

Enkelte bygninger av til dels høy alder er ombygd en rekke ganger, og de bygningsmessige kvaliteter er ikke lett synlige. Dette forhindrer ikke at man bak fornyede fasader kan avdekke kulturverdier av stor interesse. I de tilfeller hvor det foreligger mulighet for å finne spor etter en eldre bygningskjerne, er det ønskelig med en nærmere undersøkelse og oppmåling. En undersøkelse vil avklare om disse objektene bør opprettholdes som bevaringsobjekter eller kan strykes.

1.4 KULTURMILJØ OG BEVARINGSOMRÅDE

Plan og bygningsloven gir mulighet til å regulere et område til spesialområde med formål bevaring etter lovens § 25 punkt 6. Dette er kommunens mest effektive kulturvernredskap. En slik bevaringsplan gir muligheter til å skreddersy reguleringen for formålet ved hjelp av bestemmelser.

I forbindelse med kulturminneregistreringen er det gitt innspill til kommunen på avgrensning av bevaringsområder.

1.5 TØRRE TALL

Kulturminneregistreringen har tilsynelatende færre bevaringsobjekter enn den forrige kartleggingen i 1992-93. I virkeligheten er tallet noe høyere enn i 1993. Se kommentarer til "1.31 Bygningsnummer".

Registreringsmaterialet gir interessante statistiske opplysninger. Listen som omfatter alle objekter med vernestatus (Klasse F, A, B og C) er tallmessig behandlet:

Vernestatus

Fredet	F	18	
Svært høy verneverdi	A	99	
Høy verneverdi	B	329	
Sum objekter med høy verneverdi			446
Middels verneverdi	C	396	
Totalt			842

Revet, brent eller bombet 1993-2003 (gruppe F, A og B) 39
Dvs. at 8% av bygningsmassen med høy verneverdi er gått tapt på 10 år!

Alder

1600-tallet			17
herav	1600-tallet	9	
	1600-1624	0	
	1625-1649	0	
	1650-1674	1	
	1675-1699	7	
<i>Potensielle 1600-tallshus (17+42)</i>			59
1700-1799			51
herav	1700-tallet	42	
	1700-1724	3	
	1725-1749	0	
	1750-1774	1	
	1775-1799	5	
1800-1899			402
herav	1800-tallet	52	
	1800-1824	11	
	1825-1849	24	
	1850-1874	190	
	1875-1899	125	
Etter 1900			364
herav	1900-tallet	2	
	1900-1924	272	

1925-1949	79
1950-1974	10

Ikke tidfestet 1

Hus med høy alder, men som ikke er tidfestet, er registrert som hus bygget i løpet av 1700-tallet. Da flere av disse kan være fra 1600-tallet, må gruppen regnes med når vi anslår hvor mange mulige 1600-tallshus vi har.

Stil

Rokokko og barokk (1680-1790)	8
Louis seize (1780-1820)	3
Empire (1805-1840)	11
Biedermeier (Senempire) (1830-1865)	27
Sveitserstil (1850-1930)	227
Drammenshus (1866-1880)	87
Historisme (1850-1920)	66
Dragestil (1890-1915)	4
Art nouveau/rendyrket (1900-1910)	18
Jugend-inspirert (1905-1925)	72
Romantisk rokokko/barokk (1910-1920)	7
1920-årsklassisisme (1920-1935)	50
Funksjonalisme, "funkis" (1930-1940)	44
Myk-funkis, etterkrigsfunkis (1945-)	20
Tilpasning, kopi av eldre stil	6
Ubestemmelig stil, ingen entydig stil	192

Innenfor registreringsområdet er det til sammen ca. 250 drammenshus. De fleste av disse er omfattende ombygd og modernisert. De 87 drammenshusene som er funnet verneverdige er fordelt på bevaringsklasser slik:

Svært høy verneverdi (dvs. tilnærmet originale)	A	9
Høy verneverdi	B	20
Middels verneverdi	C	58

1.6 FREMTIDIGE VERNEOPPGAVER

Denne registreringen behandler faste kulturminner, stort sett bygninger med tillegg av broer og brygger og spesielle gjerder/rekkverk. Listen må evalueres med faste intervaller fordi synet på hva som er verneverdig vil være i utvikling.

Viktige kulturminner faller utenfor denne registreringen. I første rekke gjelder dette:

1. *Kirkegårder og gravminner.* Disse bør få sin egen plan før verdifulle gravminner går tapt.
2. *Interiører.* Interiører i hus er lite påaktet og blir av samme grunn borte uten at noen legger merke til det eller får anledning til å gripe inn. Vi må regne med at utvalget allerede er svært begrenset, og at det haster med å registrere og iverksette tiltak for å ta vare på disse.
3. *Skulpturer og fontener.*